

Kellaraha ja kirikuvein.

Täiendus Tallinna Pühavaimu pastori Balthasar Russowi tundmiseks

Jüri Kivimäe*

Ajalookirjutuse huvi 16. sajandi Tallinna kiriku- ja kirjamehe Balthasar Russowi vastu on keskendunud peamiselt tema kuulsale „Liivimaa provintsi kroonikale“ (1578, 1584) ja Paul Johanseni oletusest võrsunud kinnisideele, et Russow pärines maarahvast.¹ Viimati nimetatud asjaolu pole küll leidnud kutseliste ajaloolaste seas üksmeelset omaksvõttu ja on põhjustanud vaidlusi, kui meelde tuletada aastatel 1987–1988 Keeles ja Kirjanduses ilmunud Küllike Kaplinski, Elina Öpiku ja Jaan Krossi kirjutisi.² Lõplikku selgust vaidlusalasesse küsimusse ei toonud ka Paul Johanseni 1996. aastal postuumselt ilmunud uurimus Balthasar Russowist.³ Viimase teose lõpetamata käsikirja täiendas taktitundeliselt ja pädevalt Heinz von zur Mühlen ning selle põhiväärtus seisneb pigem Liivimaa kroonika allikate ja saamisloo ning ka retseptiooni analüüsis. Selle uurimusega jõudis *Russowiana* uude ajajärku, kus ootab lahendamist nii vanu kui ka uusi ülesandeid.

Liivimaa provintsi kroonika äsjane kommenteeritud tõlge eesti keelde on huvi Russowi vastu taas aktualiseerinud. Tuletagem meelde Sulev Vahtre ammust tõdemust: „Vajadus Russowi kroonika tekstikriitilise väljaande järgi on aga selge ja jääb uurimisülesandena püsima.“⁴ Mõõngem, et kroonika uus tõlge sellisele nõudmisele ei vasta, sest ideaalis peaks selline väljaanne olema kakskeelne ning ta peab sisaldama kroonika esmatrükkide sisulise konkordantsi. Niisuguse raskekaalulise akadeemilise ülesande kõrval ei tohi kroonikakirjutaja puhul unustusse jätta ka tema elukäigu teisi külgi, et paremini mõista Russowit kui 16. sajandi inimest ja autorit ning kogu seda miljööd, milles ta elas ja kirjutas.

Russowit käsitlevast kirjandusest võib jääda petlik mulje, et kõik algallikad on publitseeritud ja ammendatud ning arhiividest uute materjalide leidmine pole lootusrikas. Baltisaksa õpetlaste Friedrich Bienemanni, Theodor Schiemanni ja Otto Freymuthi publitseeritud arhiivileiud sisaldavad endas selle vundamenti, mida me Russowist teame.⁵ Võib tunduda isegi üllatav, et põhiline osa neist allikatest on seotud Russowi tegevusega Pühavaimu kiriku

* Jüri Kivimäe (1947), PhD, ajaloolane, jkivimae@chass.utoronto.ca

¹ P. Johansen. Kronist Balthasar Russowi päritolu ja miljöö. – Tulumuld 1964, nr. 4, lk. 252–260.

² K. Kaplinski. Veel Balthasar Russowi päritolust. – Keel ja Kirjandus 1988, nr. 2, lk. 74–82; E. Öpik. Ajalootunnetuse kahest tasandist ja Balthasar Russowi kohast Eesti kultuuriloos. – Keel ja Kirjandus 1988, nr. 3, lk. 149–159; J. Kross. Paul Johanseni (ja iseene) päästmiskatseks ühe ülirange ajaloolasmuusa käest. – Keel ja Kirjandus 1988, nr. 5, lk. 276–283; J. Kross. Balthasar Russowi (ja iseene) päästmiskatseks teise ülirange ajaloolasmuusa käest. – Keel ja Kirjandus 1988, nr. 7, lk. 412–422; nr. 8, lk. 466–476.

³ P. Johansen. Balthasar Russow als Humanist und Geschichtsschreiber. (Quellen und Studien zur baltischen Geschichte; Bd. 14). Köln, Weimar, Wien: Böhlau, 1996.

⁴ S. Vahtre. Meie vanema historiograafia uurimiseisust ja ülesannetest. – Ajalooline Ajakiri 2001, nr. 3 (114), lk. 22.

⁵ C. Russwurm. Nachrichten über Balthasar Russow. – Beiträge zur Kunde Ehst-, Liv- und Kurlands 2 (1874–1881), lk. 431–460; Th. Schiemann. Neues über Balthasar Russow. – Nordische Rundschau 5 (1886), lk. 30–40; O. Freymuth. Zur Biographie Balthasar Russows. – Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1921 (1922), lk. 89–128.

jutlustaja ja pastorina. Freymuthi käsitus on selles osas põhjalik, nii et Johansenil jäi üle vaid neid teadmisi Tallinna 16. sajandi kirikuloo taustal tõlgendada.

Tallinna Pühavaimu kiriku ja koguduse ajaloo kõige huvitavam ajajärk algas reformatsooniajastul, kui Paul Johanseni väitel sai Pühavaimust Tallinna eestlaste peakirik.⁶ Niisugust järeldust paraku sõna-sõnalt toetada ei saa, sest eestikeelseid jutlusi peeti ka Niguliste ja Oleviste kirikus. Tallinnas reformatsooniga kaasnenud uuendusi on asjatundlikult uuritud ja tõdetud, ent allikate kasinuse tõttu on küsimusi, millele pole selgeid vastuseid.⁷ Nii jääb ka Pühavaimu kiriku lugu allikate vähesuse tõttu suhteliselt tundmatuks. Senised teadmised osutavad kolmele institutsioonile – kirik ja/või raekabel ning Pühavaimu seek. Tallinna alllinna kahe kihelkonnakirikule, Niguliste ja Oleviste kõrval oli Pühavaimul isepärane seisund, sest tal puudus eelmistega võrreldes oma kihelkonnaterritoorium,⁸ mis seletab asjaolu, et kirik sõltus suurel määral rae otsustest. Kas sellest tuleb välja lugeda, et Pühavaimu kirik oli rae patronaadi all, mis seletaks ka nn. raekabeli funktsiooni, vajaks eraldi selgitamist. Niisugust arvamist toetab ka asjaolu, et pärast dominiiklaste Katariina kiriku põlemist 1531. aastal andis raad eestlaste või siis mitesaksa koguduse kasutusse Pühavaimu kiriku.

Mil moel kujunes Pühavaimu mitesaksa kogudus, jääb küsimuseks, millele vastamiseks allikad puuduvad. Arvamisel, et linnaeestlaste kogudus võis tekkida Pühavaimus juba reformatiooni eelsel ajal, pole toetavaid tõendeid.⁹ Järelikult oli enne reformatiooni kirikul oma saksa kogudus, mis pärast 1531. aastat ei läinud kindlasti laiali. Võimalik, et Pühavaimu puhul tuleb mõista ühes koguduses kahe erineva poole olemasolu, kus ilmselt olid ülekaalus linnaeestlased ja ka raele alluvate linnamõisate küldes elavad talupojad. Ent üksikasjades jääb seegi ettevaatlikuks oletuseks.

Tallinna Pühavaimu koguduse pastorite ja diakonite reas on 16. sajandil mitmeid meie vanemas kultuuriloos väljapaistvaid vaimulikke. Nende puhul on sageli oletatud eesti päritolu, kuid tõestada seda pole võimalik. Ametisse nimetamisel nõuti kandidaatidelt Jumalasõna ja laulu- ning keelteoskust. Kui Liivimaa sõda ja katk olid laastanud Tallinna vaimulike ridu, siis polnud uute kandidaatide leidmine lihtne, mis seletab ka Russowi kaasuse erandlikkust. Pühavaimu kogudus kaotas 1565. aastal pastor Thomas Harderi (Mündrick) ja kui teda kutsuti asendama Narvast pärit Jacob Schinckel, siis jäi Pühavaimu abiõpetaja koht vakantsiks.¹⁰ Vaimulike ametikohtade täitmise eest linnas vastutas muidugi raad, otseselt korraldas kirikuasju aga superintendent Johannes Robertus von Geldern koos linnaministeeriumiga. Russowi kutsumine vaimuliku kohale pidi niisiis olema kooskõlastatud raega ja usutavalt pidi ta sooritama ka vastava eksami juhtivate vaimulike kogu ees. Siin pidi tekkima küsimus tema Stettini pedagoogiumi lõpetamata stuudiumi pärast, ülikooliharidusest rääkimata. Kuid ilmselt olid Russowi teadmised ja keeleoskus piisavad ning sobivate kandidaatide pöud nii tõsine, et teda vaimulikuametisse ja Pühavaimu eesti koguduse abiõpetaja kohale kutsuti.

Millal Russow vaimulikuametisse ordineeriti, pole lõpuni selge. Niguliste vanas kirikuraamatus (*Kirchen Buch*) on märgitud, et *Balthasar Russovius, Revaliensis* ordineeriti Pühavaimu pastoriks 12. märtsil 1563.¹¹ Ehk oli siin mõeldud siiski abipastori ehk diakoni kohta, sest pastor Schinckel suri alles 1566. aastal. Teisal on mainitud, et Russow ordineeriti 3. märtsil 1567, kusjuures mõlema kihelkonna ja ühislaeka poolt suures gilditoas kõigi jutlustajate juu-

⁶ P. Johansen. Balthasar Rüssow als Humanist und Geschichtsschreiber, lk. 108.

⁷ T. Kala. Kirikuolu ümberkorraldamine Tallinnas 1520. aastatel ning selle majanduslikud ja sotsiaalsed tagamaad. – Tuna 2007, nr. 3, lk. 10–26.

⁸ T. Kala. Ludeke Karwel, kogudusevaimulik. – T. Kala, J. Kreem, A. Mänd. Kümme keskaegset tallinlast. Tallinn: Varrak, 2006, lk. 157.

⁹ T. Kala. Ludeke Karwel, kogudusevaimulik, lk. 157–158; vt. ka K.-R. Hahn. Revaler Testamente im 15. und 16. Jahrhundert. (Schriften der Baltischen Historischen Kommission. Bd. 19). Berlin: Lit Verlag, 2015, lk. 246–247.

¹⁰ Vt. neist lähemalt: L. Aarma. Põhja-Eesti vaimulike lühielulood 1525–1885. Tallinn, 2007, lk. 100, 234.

¹¹ Tallinna Linnaarhiiv (edaspidi lüh. TLA), f. 31, n. 1, s. 13, l. 9.

resolekul.¹² Russowi valimist Pühavaimu pastoriks segas intriig, sest 18. veebruaril 1567 olla kandidaatide hulgast valitud Keila õpetaja Christianus Ostendorp, mis ilmselt siiski tühistati. Nii sai alguse Russowi tegevus kodulinna vaimulikuna, mis kestis 37 aastat.

Me teame Russowi vaimuliku-aastaist kahetsusväärsest vähe. Vaid seda, et ta Pühavaimus pidi nädalas kolm jutlust pidama ja et suure töökoormuse pärast pidid Johannes Bussow ja Johannes Petri (Mündrick) teda aitama, nii et Bussow pidi ühe mittesaksa jutluse ja Petri ühe rootsikeelse ja ühe eestikeelse jutluse nädalas pidama.¹³ Russow protestis ka palgaolude üle. Kui 1569. aastal tõsteti linnavaimulike palka, siis jäi Russowi palk 400 marka aastas kihelkonnakiriku pastori palgaga võrreldes 100 marka väiksemaks.¹⁴ Et Russowilt pole säilinud mitte ühegi jutluse käsikirja ega isegi fragmenti, seletub võib olla tema isiklike paberite, kirjade, käsikirjade ja raamatute täieliku kaotsimineku pärast surma.

Tallinna Linnaarhiivis leidub siiski Russowi autograafe, mida pole senini avaldatud ega ajalookirjanduses kasutatud. Kõige mahukam neist on kimp arveid, mida pastor Russow pidi esitama rae arvehännale matustelt laekunud sissetulekute ning kirikuteenistuseks kulutatud väljaminekute kohta.¹⁵ Nimetatud allikas pole täielikult tundmatu. 1875. aasta novembris leiti Tallinna raearhiivis suurem arv „ürikuid“ ning taasavastatud arhivaalide registrite loendis mainitakse ka Russowi arveid aastatest 1588 ja 1590–1594.¹⁶ Sellele materjalile lisandub fragmentaarselt säilinud arvete leht 1579. aastast. Arvete lünklikkus tähendab vaid seda, et vahepealsete aastate tulude ja kulude aruanded pole säilinud. Kui arvetes olevaid sissekan- deid saab Russowile omistada vaid käekirja põhjal, siis kinnituse sellele saab aastaarvete lõpulehe pöördel leiduvate rae arvehännade kättesaamist kinnitavatest märkustest, kus on Pühavaimu kiriku pastori, isand Balthasari nimi mainitud.

Mida sellest allikast saame tänapäeval välja lugeda? Esiteks väärib tähelepanu, et matmiste loendid on erineva pikkusega. Kui 1579. aastal on kirjas 24 ja 1588. aastal 25 matust, siis 1590. aastal on Russowil toimetada 101 matusetalitust. Järgnevatel aastatel taandub see arv uuesti, 1591 – 44, 1592 – 35, 1593 – 41 ja 1594 – 18 matust. Matuste suur arv 1590. aastal osutab suuremale suremusele või katkuepideemiale tol aastal. See arvamus ei passi Thomas Hiärni kroonika teatega, et Eestimaal möllanud 1591. aasta talvel ja 1592. aasta algul katk, nii et ainuüksi Tallinnas surnud üle 5000 inimese, mis on ilmne liialdus.¹⁷ Võib olla Hiärn eksis katku dateerimisega? Tallinna rae 1590.–1591. aasta protokolliraamatus puuduvad sissekanded 17. septembrist kuni 11. detsembrini 1590, mis lubab ettevaatlikult oletada, et vahest oli puhkenud linnas katkuepideemia, mis omakorda seletaks Russowi toimetatud matusetalituste suurt arvu sel aastal.¹⁸ Väidetavalt suri 1590. aastal ka Russowi teine naine Magdalena koos lastega, kuid tema nime me siinsest loetelust ei leia, järelikult mattis tema pereliikmeid keegi teine vaimulik.¹⁹

Kiriku sissetulekute loendid on peaaegu eranditult nn. kellaraha (*Klockengeld*) arved. Pühavaimu kiriku kellade helistamise eest tuli kadunu omastel maksta tavaliselt 9 marka, mis jäi samaks alates 1579. aastast kuni 1594. aastani, hoolimata rahaväärtuse muutumisest. Kellaraha suurus aga varieerus paljudel juhtudel. Esiteks leidub isikuid, kes on kellarahast priid (*fy*) – vaimulikud ja teised kirikuteenrid ning koolmeistrid ning nende pereliikmed. 1590. aastal oli kellarahast vabastatud tütarlaste koolmeistri Eggerti (72. sissekanne) ja Oleviste

¹² TLA, f. 236, n. 1, s. 120 (Revalensia. Tom. VI), l. 21v.

¹³ O. Freymuth. Zur Biographie Balthasar Russows, lk. 98.

¹⁴ O. Freymuth. Zur Biographie Balthasar Russows, lk. 96, 98; P. Johansen. Balthasar Rüssow als Humanist und Geschichtsschreiber, lk. 107.

¹⁵ TLA, f. 230, n. 1, s. B.l. 11, fol. 1–13.

¹⁶ G. v. Hansen, E. Pabst. Regesten der im Jahre 1875 im Rathhause zu Reval wieder aufgefundenen Documente. – Beiträge zur Kunde Ehistlands 1876, Bd. II, H. 2, lk. 272, nr. 312.

¹⁷ Thomæ Hiärn's Ehist-, Lyf- und Lettlaendische Geschichte. Hrsg. von C. E. Napiersky. – Monumenta Livoniae antiquae. I. Bd. Riga, Dorpat, Leipzig: Verlag von Eduard Frantzen's Buchhandlung, 1835, lk. 372.

¹⁸ TLA, f. 230, n. 1, s. A.b. 24, lk. 278–281.

¹⁹ O. Freymuth. Zur Biographie Balthasar Russows, lk. 107.

pastori Joachim Walteri (327.) ning tema venna (120.) matusetalitus. Kellaraha ei pidanud maksma kahe nimeta üliõpilase (146., 205.), köstri lapse (307.), Jacob Hauewechteri ja tema laste (103., 108.), Hans ja Tonnis Gildeknehti (84., 152.) matusetalituse eest. Viimastel juhtudel pole selge, miks nad on maksust vabastatud. Paljudel juhtudel on kellaraha varieerunud, tasumäär oli kõrgem aadlike ja nende pereliikmete matuste eest.²⁰ 1590. aastal maksti Rootsi vägede ülemjuhataja (Eestimaal), feldmarssali ja paljude mõisate omaniku Hans Wachtmeisteri (75.) matusetalituse eest 36 marka, tema lapse eest (78.) 18 marka.²¹ Niisamuti maksti enam aadlimeeste Hans von Roseni (73.), Otto Üxküllli (77.) ja Claus Duve/Taube (234.) matuse puhul. Võiks arvata, et ka linna kõrgemad isandad maksid suuremat kellaraha, aga kindlalt seda väita ei saa. Raehärra Hinrich Wilbersi (69.) matusetalituse tasu oli tavapärase 9 marka, niisamuti maksti raehärra Jochim Goldtberchi külalise (71.), raehärra Berendt Winckelmani (202.) ja bürgermeister Mauritz Bredtholti naise (188.) matuse eest ning üksnes bürgermeister Diderick Korffmaki (180.) puhul oli kellaraha kahekordne.

Millega aga seletada kõrgemat kellaraha nende puhul, kes ei kuulunud aadli ega linna jõukama rahva hulka. 1579. ja ka 1588. aastal on sissekandeid, kus kinnitatakse, et on makstud 9 marka kellaraha ja hauakoha eest 10 marka (laste puhul 3 marka). Jürgen Turske (53.) – teadaolevalt polnud ta linnakodanik ja võib-olla oli eesti päritolu – matusetalitus koos hauaplatsiga maksis 49 marka, tema lapse (51.) eest aga veel 12 marka, niisamuti ka eestlase Sauna Hansu lapse (4.) eest 12 marka. Kubbja Jürgeni naise (155.) puhul oli tasu 29 marka, Jacob Petsche, seega Jacobi naise (237.) eest aga 49 marka. Miks aga nende, usutavalt eestlaste matuste eest oli tasu nii kõrge, samas kui eestlase Wagga Hannuse (213.) matusetalituse eest maksti vaid 9 marka, jääb selles loendis selgusetuks. Siin tekib arusaadavalt küsimus Pühavaimu kogudusest, mille liikmeid pastor Russow viimsele teekonnale saatis. Kas tuleks siis Jürgen Tursk, Kubbja Jürgen, Jacob Pe(e)t, Wagga Hannus ning mõned eesti soost kalakaubitsejad²², kanepipunujad, kivisepad, gildisulased jne. pidada koguduse liikmeteks? Võib-olla kuulus sinna ka Vana Anneke, kelle tütre (95.) matusetalitus maksis 49 marka ja mille järel on tehtud kirikule 100 marga suurune annetus (96.), niisamuti kivisepp Harrack Steinwercker (109.), kelle sissekande järel on samuti annetatud kirikule 100 marka (110.). Ometi on selge, et Russow ei matnud ainult oma koguduse liikmeid, matusetalituse tuli läbi viia nii linnas kui ka väljaspool linna siitilmast lahkunutele, ka neile, kelle nimegi Russow ei osanud kirja panna. Anonüümseks jäävad *Ebdissche* (34.), usutavalt abtiss, Lübecki proua (43.) ja Narva proua (179.), kloostri neitsid (82., 247., 253.), võimalik, et tütarlaste kooli kasvandikud või ka surnuks pistetud pootsman (322.), kohtulikult hukatu (278.) ning teised juhtumid. Russowi kirja pandud matusetalituste loend on sarnane Georg Mülleri 17. sajandi alguse nn. tuluraamatuga ja ka Oleviste kiriku ja Tallinna Uue seegi arveraamatuga.²³

Loomulikult tekib Russowi kellaraha arvetest tulenev küsimus: kuhu siis kõik need surnud maeti? Levinud arusaama kohaselt on keskajal ja ka varasel uusajal nimekad tegelased maetud kirikusse ning kirikusse matmised keelati alles 18. sajandil.²⁴ Kuid siinsetes arvetes märgitud 288 surnut, unustamata neid aastaid, kus arved pole säilinud, pole kindlasti maetud Pühavaimu põranda alla. Marten Seppel on Mülleri tuluraamatut uurides järeldanud, et linnas oli kümme matusepaika, nende hulgas ka Pühavaimu kiriku juures.²⁵ Paraku jäävad

²⁰ Vt. ka M. Seppel. 1603. aasta katk Tallinnas Georg Mülleri tuluraamatu põhjal. – Tuna 2017. nr. 3, lk. 41.

²¹ Hans Wachtmeister suri 3. mail ja maeti 8. mail 1590. Juba 1588. aastal maksti esimese lapse eest (41.) kellaraha 18 marka.

²² Vt. nt. P. Johansen (†), H. von zur Mühlen. Deutsch und Undeutsch im mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Reval. (Osteuropa in Vergangenheit und Gegenwart, Bd. 15). Köln, Wien: Böhlau, 1973, lk. 144–147.

²³ M. Seppel. 1603. aasta katk Tallinnas Georg Mülleri tuluraamatu põhjal, lk. 31–32.

²⁴ Vt. ka M. Kurisoo. Ars moriendi – suremise kunst. Näituse kataloog. Tallinn: Eesti Kunstimuuseum – Niguliste muuseum, 2013, lk. 30.

²⁵ M. Seppel. 1603. aasta katk Tallinnas Georg Mülleri tuluraamatu põhjal, lk. 38.

Pühavaimu kiriku asendi tõttu kahtlused, kas ikka kõiki Russowi loendis olevaid maeti kiriku juures olevale piiratud alaga kalmistule.

Kellaraha laekumistest on Russow katnud mitmesuguseid väljaminekuid (*vthgaue*) kiriku tarvis. 1579. aastal on ta maksnud 71 marka rae sündiku (Conrad Dellinghausen) prouale ja 55 marka Hermen Koltzile kiriku tarvis ostetud veini (*bastert*) eest (25., 29.). Kirikuveini ostmise arved on väljaminekute reas regulaarsed. 1590. aastal maksis Russow advendi ajast kuni lihavõtteni 89 marka veini eest (165.), lihavõttest mihkclipäevani 130 marka (166.), mihkclipäevast jõuludeni aga 40 marka (167.). 1591. ja 1593. ning 1594. aastal on ta kirikuveini ostnud kaupmees Paul Wibbekincki (222., 316., 341.), lisaks ka Hermen Timmermani käest (345.). Armulauaveini kõrval on väljaminekud ka oblaatide (*ablaten, oblaten*) ehk armulaualeiva ostude eest. Kuluartiklite hulka kuuluvad küünlavaha ostud ja küünalde valmistamise arved. Russow pani kirja ka muud kulutused, kirikuakende parandused, karikakapi luku eest, köstrile poole aasta eest teisipäeviti orelitallamise (*Orgel getreden*) eest, õlleraha kirikuvõlvi pealt lume puhastamise eest, kirikukella õlitamiseks searasva (*Schwynsflomen*) ostmise eest. 1594. aastal on searasvaga õlitatud ka seierit (340.), mis osutab juba seieritega kellale arvatavalt kiriku seinal.

Kiriku rahalised aruanded esitas Russow rae arvehännale läbivaatamiseks. Kellaraha sissetulekuid ei saa otsesõnu käsitada pastori puhastuluna, liiati pole arvelduste küsimus päris selge. 1590. aasta kellaraha sissetulekuid oli kokku 1639 marka, väljaminekute summa 1652 marka, mis on vist kirjaviga, sest tegelikult võis see summa olla u. 652 marka. Samas on kulude reas märgitud, et pastori palgast on 14 taalrit maha arvatud (174.) ja mihkclipäevaegsest poole aasta palgast on veel 50 taalrit (*gude daler*) maha võetud (175.). Pastori arvepidamisest ei nähtu, kas ta pidi tulude ülejäägi kulude suhtes raekassasse üle andma või mitte ning milline oli nende arvete vahetamine talle kehtestatud palgamääraga.²⁶ Hoolimata mitmest vastuseta küsimusest avab Balthasar Russowi arvepidamine väärtusliku sissevaate pastori toimetatud matusetalituste mõistmiseks Tallinnas 16. sajandi hilisel poolel ning rikastab meie teadmisi Eesti vanema kultuuriloo nii olulisest isikust.

Lisa:

Tallinna Pühavaimu pastori Balthasar Russowi arved 1579, 1588, 1590–1594²⁷
Tallinna Linnaarhiiv, f. 230, n. 1, s. B.l. 11, fol. 1r–13r

fol. 1r

Entfang des Klocken geldes thom hilligen geÿste Anno 1579

- (1.) *herrn* Fredrick Ostmans Kindt —
- (2.) Jürgen Nasschertsche — 9 mr.
- (3.) Claus Biornson — 9 mr.
- (4.) Sauna Hans sÿn kindt — 9 mr. vor de Klocken, 3 mr. vor de stede
- (5.) Berenth Tüuëssche — 9 mr.
- (6.) Hans Gildeknechts wÿff — 9 mr. vor de klocken, 10 mr. vor de stede
- (7.) Meÿster Hans de Apoteker — 9 mr.

²⁶ Russow on siiski maksnud 1582. aasta 30. novembril raele matmiste eest laekunud 204 marka. – TLA, f. 230, n. 1, fol. 274r. Teiste aastate kohta sellised kanded rae arveraamatus puuduvad.

²⁷ Siin publitseeritud arvete sissekanded on edasise kasutamise huvides numereeritud, mis aga algallikas puudub. Sissekanded on jäetud tõlkimata ja Russowi kirjaväis muutmata. Lühendatud sõnad on avatud (välja arvatud marga lühend mr.) ja lisatud tähed on kursiivis.

- (8.) Eynes Landesknechts kindt — 9 mr. vor de klocken, 3 mr. vor de stede.
- (9.) Hans Kerckhoff —
- (10.) de Sandtstedessche — 9 mr.
- (11.) Rotgert Mündüs — .....
- (12.) Vincentz Hennepspinner — .....
- (13.) Jost Dünte — .....
- (14.) Her Ad .....
- (15.) de olde .... vor de .....
- (16.) Item eyn ..... gestorue .....
- (17.) Item Sa ..... vor de kloc .....
- (18.) Merten Ses..... vor de klokke.....
- (19.) Item eyn Balb..... vor de kloc.....
- (20.) M .....

fol. 1v

- (21.) Merten Wachtmeysters Kindt —
- (22.) Jacob Korsner — 9 mr. vor de klocken, 10 mr. vor de stede
- (23.) Eyne olde frow vp der Apoteken — 9 mr. vor de klocken, 10 mr. vor de stede
- (24.) Item eyne olde schniders frow — 9 mr. vor de klocken, 10 mr. vor de stede

Summa 280 mr.

fol. 1a r

Vthgaue vam Klocken gelde Anno 1579

- (25.) Erstlick vor 17 stope vnd 3 quarter bastert des Herrn Syndico syner frouwen geschicket 71 mr. vam Adüent beth 14 dage nah passchen gehalet tho der kercken behoff
- (26.) Item 10 mr. vor ablaten
- (27.) Item Mattis Glaser 7 mr. gegeuen vor eyne plate Jnth Kercken fenster
- (28.) Item dem Koster j par scho js 6 mr.
- (29.) Item noch Hermen Koltz gegeuen 55 mr. vor 14 stope minus 1 quarter bastert
- (30.) Item noch vor ij stope Wyn .....
- (31.) Euert *Kampfferbeck* 6 .....
- (32.) Item noch ..... vor ablaten

fol. 2r

Entfangk des Klockengeldes thom hilligen geÿste Anno 1588

- (33.) Erstlich Thomas Ecksche — 9 mr.
- (34.) Item de Ebdissche — 18 mr.
- (35.) Item Diderick Kafer — 18 mr.
- (36.) Item Euert Winter — 9 mr.

- (37.) Item Casper Tÿsenhüsensche — 18 mr.
- (38.) Item Lambrecht Kemerlinckshe — 9 mr.
- (39.) Item Hans Tippels Kindt — 9 mr.
- (40.) Item Hertwich Kordes — 9 mr.
- (41.) Item Hans Wachtmeysters Kindt — 18 mr.
- (42.) Item Diderick Korffmakersche — 9 mr.
- (43.) Item de Lübessche frove — 9 mr.
- (44.) Item Otto Nÿroth — 18 mr.
- (45.) Item Christoffer Vxkül — 9 mr.
- (46.) Item Hermen Harder — 9 mr.
- (47.) Item Libbert Schloÿer — 9 mr.
- (48.) Item Wilhelm thor Brüggessche — 9 mr.
- (49.) Item Eüerd Rotgers — 9 mr.
- (50.) Item Jesper Sassche vor de Klocken vnd vor de stede — 49 mr.
- (51.) Item Jürgen Türske sÿn Kindt vor de Klocken vnd vor de stede — 12 mr.
- (52.) Item Valentin Organisten Kindt —
- (53.) Item Jürgen Türske vor de Klocken vnd vor de stede — 49 mr.
- (54.) Item her Godtschalcksche —
- (55.) Item Daüdt Winter — 9 mr.
- (56.) Item Greger Schnider — 9 mr.
- (57.) Item Hans Korffmakershe — 9 mr.

Summa 325 mr.

fol. 2v on tühi

fol. 3r

Vthgaue tho der Kercken behoff Anno 1588

- (58.) Erstlich vor wÿn van Adüent thom Adüent — 198 mr.
- (59.) Item vor oblaten — 25 mr.
- (60.) Item vor eyn schlot tho dem schap dar de Kercken Kelck Jn steÿt — 9 mr.
- (61.) Item dem Koster gegeuen darüor dath he eyn halff Jahr des Dingesdages de Orgel getreden — 10 mr.
- (62.) Item vor Was 18 marckpunt Jder marckpündt 3½ mr. Js — 63 mr.
- (63.) Item vor eyn Lÿspunt was lichte tho maken — 7½ mr.

Summa 312 mr. 2 f.

fol. 3v

Deß helligen geistes Kerken rechnung von herrn Baltazar de pastorn anno 1588 auergeben

fol. 4r

Entfangk des Klockengeldes thom hilligen geÿste Anno 1590

- (64.) Erstlich Gerdt Estermans sohn rest vor de Klocken vnd stede — 29 mr.
 (65.) *Item* Lucia eÿne Krögersche — 29 mr.
 (66.) *Item* der Luciae dochter — 29 mr.
 (67.) *Item* Jürgen Schmidtsche — 9 mr.
 (68.) *Item* Hans Mündes syne frow — 9 mr.
 (69.) *Item* her Hinrich Wilbers — 9 mr.
 (70.) *Item* her Erich Pose — 18 mr.
 (71.) *Item* her Jochim Goldtberchs gast — 9 mr.
 (72.) *Item* Eggert Scholmeÿster — frÿ
 (73.) *Item* Hans van Rosen — 27 mr.
 (74.) *Item* Willem Profos — 9 mr.
 (75.) *Item* Hans Wachtmeÿster — 36 mr.
 (76.) *Item* Euerdt Schroder — 9 mr.
 (77.) *Item* Otto Vxköl — 27 mr.
 (78.) *Item* Hans Wachtmeÿsters Kindt — 18 mr.
 (79.) *Item* des Apotekers maget — 29 mr.
 (80.) *Item* Jochim Schriüerschen Kindt — 9 mr.
 (81.) *Item* der Stolterfodtscher Jüngfer — 9 mr.
 (82.) *Item* de Kloster Jüngfer — 9 mr.
 (83.) *Item* Tonnis van der Lip — 9 mr.
 (84.) *Item* Hans Gildeknecht — fry
 (85.) *Item* Hans van Rosens kindt — 9 mr.
 (86.) *Item* Victor Greue — 9 mr.
 (87.) *Item* Diderick van Schotens dochter — 9 mr.
 (88.) *Item* Hans Tÿren Jünge — 9 mr.
 (89.) *Item* Hans Püssars dochter — 9 mr.
 (90.) *Item* der olden Apotekerschen magt — 29 mr.
 (91.) *Item* Hans Püssarsche — 9 mr.
 (92.) *Item* Claüs Makeprangsche — 9 mr.
 (93.) *Item* Hans Krÿte — 9 mr.
 (94.) *Item* Spoltmans Kindt — 9 mr.

Summa lateris 442 mr.

fol. 4v

- (95.) *Item* der olden Anneken dochter — 49 mr.
 (96.) *Item* der Kercken vorehret — 100 mr.
 (97.) *Item* des Hoffmeysters magt — 29 mr.
 (98.) *Item* der Makeprangesschen dochter — 9 mr.
 (99.) *Item* Matz Fischökers Wyff — 29 mr.
 (100.) *Item* Harrack Steinwerckershe — 29 mr.
 (101.) *Item* Euerdt Hersfeldt — 9 mr.
 (102.) *Item* Eÿnes vorkopers Wyff — 29 mr.
 (103.) *Item* Jacob Haüewechter — frÿ
 (104.) *Item* Bartelt van der Heÿdesche — 9 mr.
 (105.) *Item* Jürgen Linten Kindt — 16 mr.
 (106.) *Item* de Stampelsche — 9 mr.
 (107.) *Item* de Hüntenbecksche — 9 mr.
 (108.) *Item* Jacob Haüeweckters Kinder — frÿ
 (109.) *Item* Harrack Steinwercker — 49 mr.
 (110.) Der Kercken vorehret — 100 mr.
 (111.) *Item* Johannes Apotekers Kindt — 9 mr.

- (112.) *Item* Diderick Hase — 9 mr.
 (113.) *Item* Thomas Vorkoper — 29 mr.
 (114.) *Item* Bartelt van der Heyde — 9 mr.
 (115.) *Item* Rotgert thor Höge — 9 mr.
 (116.) *Item* Jürgen Linten Kindt — 12 mr.
 (117.) *Item* her Fredrickshen Kindt — frÿ
 (118.) *Item* Jacob Knokenhouwers dochter — 9 mr.
 (119.) *Item* de Dasselsche — 9 mr.
 (120.) *Item* her Jochims broder — frÿ
 (121.) *Item* Hans Wÿgers Wyff — 29 mr.
 (122.) *Item* der Dasselschen maget — 29 mr.
 (123.) *Item* Bartelt Welcksche — 29 mr.
 (124.) *Item* Hans Süÿrkensche — 9 mr.
 (125.) *Item* Paul Zingelman — 9 mr.
 (126.) *Item* Eÿne Kramersche — 29 mr.
 (127.) *Item* Paul Düüels Kindt — 29 mr.
 (128.) *Item* Rembert Scharenberch — 18 mr.

Summa lateris 751 mr.

fol. 5r

- (129.) *Item* der Bockbinderschen dochter — 9 mr.
 (130.) *Item* de Wintersche — 9 mr.
 (131.) *Item* Libbert Schlögersche — 9 mr.
 (132.) *Item* de olde Dreÿersche — 9 mr.
 (133.) *Item* Hans Nasschert — 9 mr.
 (134.) *Item* Hinrich Dederincksche — 9 mr.
 (135.) *Item* Mattis Hasselberch — 9 mr.
 (136.) *Item* Thomas Scharenberch — 9 mr.
 (137.) *Item* Peter Kosen Kindt — 12 mr.
 (138.) *Item* de Kappelsche — 9 mr.
 (139.) *Item* Hans thor Beke — 9 mr.
 (140.) *Item* Wentzel Korsner — 49 mr.
 (141.) *Item* Peter Hennepspinners Kindt — 18 mr.
 (142.) *Item* Peter Kosen Kindt — 12 mr.
 (143.) *Item* der Mormanschen dochter — 9 mr.
 (144.) *Item* Michel Schwaben Kindt — 19 mr.
 (145.) *Item* Claus Beckersche — 9 mr.
 (146.) *Item* Eÿn student — freÿ
 (147.) *Item* Jacob van Lündensche — 9 mr.
 (148.) *Item* Peter Kosen Kindt — 12 mr.
 (149.) *Item* Michel Schwaben Kindt — 15 mr.
 (150.) *Item* Michel Schwaben Kindt — 12 mr.
 (151.) *Item* Michel Schwaben frow — 9 mr.
 (152.) *Item* Tonnis Gildeknecht — frÿ
 (153.) *Item* Peter Hennepspinnersche — 29 mr.
 (154.) *Item* de Spechtsche — 9 mr.
 (155.) *Item* Kübbia Jürgens Wyff — 29 mr.
 (156.) *Item* Spoltmans Kindt — 9 mr.
 (157.) *Item* Hans Brachtsche — 9 mr.
 (158.) *Item* Hans Fischoker — 29 mr.
 (159.) *Item* Hinrich Spoltmansche — 9 mr.
 (160.) *Item* Cordt Beüerman — 9 mr.

- (161.) *Item* Rejnoldt Sirx — 9 mr.
(162.) *Item* Michel Schwaben Kindt — 12 mr.

fol. 5v

- (163.) *Item* de olde Apotekersche — 9 mr.
(164.) *Item* Wolmer Holthusche — 9 mr.

Summa 446 mr.

Vthgaüe

- (165.) Erstlich vor Wÿn vam Adüent Beth ahn passchen — 89 mr.
(166.) *Item* van passchen beth ahn Michaelis — 130 mr.
(167.) *Item* van Michaelis beth ahn Wÿnachten — 40 mr.
(168.) *Item* vor ablaten — 26 mr.
(169.) *Item* noch vor ablaten — 6 mr.
(170.) *Item* vor den Kelck tho betern 4 mr.
(171.) *Item* dem Koster gegeüen vth beüel her Michel Klütincks — 127 mr.
(172.) *Item* vor 1 Lÿspunt was 70 mr.
(173.) *Item* vor Lichte tho maken — 8 mr.
(174.) Noch affgekortet van wegen mÿner besoldinge so Eÿn Erbar Radt my thogesecht — 14 daler
(175.) Noch 50 güde daler vor Eÿn halff Jar besoldinge vp Michaelis Anno 1590

Summa der vthgaüe 1652 mr.

fol. 6r

Entfangk des Klocken geldes thom hilligen geÿste Anno 1591

- (176.) Erstlich Jesper Sassche — 49 mr.
(177.) *Item* Christoffer Schnÿder — 18 mr.
(178.) *Item* Baltzer Schepler — 9 mr.
(179.) *Item* Eÿne Narüissche frow — 9 mr.
(180.) *Item* her Diderick Korffmaker — 18 mr.
(181.) *Item* Hans Beckhüsen — 9 mr.
(182.) *Item* Paül Düüels frow — 29 mr.
(183.) *Item* Paül Rünckel — 9 mr.
(184.) *Item* Hans vam Halle — frÿ
(185.) *Item* Hermannus Souënbürger — frÿ
(186.) *Item* Casper Sinneke — 9 mr.
(187.) *Item* Mick de Timmerman — 49 mr.
(188.) *Item* her Mauritz Bredtholtsche — 9 mr.
(189.) *Item* Daniel Thonagel — 9 mr.
(190.) *Item* Tonnis Fischoker — 29 mr.
(191.) *Item* Rolandt Treÿdens dochter — 18 mr.

- (192.) *Item* Hinrich Barsche — 9 mr.
(193.) *Item* Hans Palsche — 9 mr.
(194.) *Item* Eÿn Schot — 9 mr.
(195.) *Item* Gerdt thor Molen — 9 mr.
(196.) *Item* der Apotekerschen maget — 29 mr.
(197.) *Item* Hans Storck — 9 mr.
(198.) *Item* Steffen Stalmeÿsters Kindt — 9 mr.
(199.) *Item* Spoltmans Kindt — 9 mr.
(200.) *Item* de Trippenmakersche — 9 mr.
(201.) *Item* Hertwich Cordesche — 9 mr.
(202.) *Item* her Berendt Winckelman — 9 mr.
(203.) *Item* Hans Formans Kindt — 12 mr.
(204.) *Item* Hans Bodings Kinder — 9 mr.

fol. 6v

- (205.) *Item* Eyn student —
(206.) *Item* Hinrich Balbers frow — 49 mr.
(207.) *Item* Hertwich Kordes dochter — 9 mr.
(208.) *Item* Tomas Beüermansche — 9 mr.
(209.) *Item* Eÿnes Fischökers Kindt — 12 mr.
(210.) *Item* Kersten Wÿnschencksche — 9 mr.
(211.) *Item* de Helmansche — 9 mr.
(212.) *Item* Claüs Glasers frow — 9 mr.
(213.) *Item* Wagga Hannüs — 9 mr.
(214.) *Item* Keütenbrüwers Kinder — 18 mr.
(215.) *Item* Kersten Wÿnschenck — 9 mr.
(216.) *Item* Wolmer Tüüesche — 9 mr.
(217.) *Item* Valentin Spelmans gesel — 9 mr.
(218.) *Item* Victor van der Lip — 9 mr.
(219.) *Item* Rüssenberchs Dochter — 9 mr.
(220.) *Item* Hans Schwedrich — 9 mr.

Summa 600 mr.

fol. 7r

Vthgaue Anno 1591

- (221.) Erstlich den Kerls so den Schne van dem gewelfft geworpen 2 mr. tho beer
(222.) *Item* Paül Wibbekinck vor Wÿn tho der Kercken behoff — 200 mr.
(223.) *Item* vor ablaten — 26 mr.
(224.) *Item* vor Klockerepen — 19 mr.
(225.) *Item* vor Was — 84 mr.
(226.) *Item* vor Schwÿnsflomen tho der Klocken behoff — 4 mr.
(227.) *Item* vor Lichte thomaken — 8 mr.

Summa 343 mr.²⁸

fol. 7v

---

²⁸ Siin maha kriipsutatud – Rest 347 mr.

Des hilligen Geistes Kercken rechnung von dem Pastorn her Baltazar anno 1591 vbergeuen.

fol. 8r

Entfang des Klockengeldes thom hilligen geÿste Anno 1592

- (228.) Erstlich Casper Keütenbrüwer — 9 mr.
- (229.) *Item* Claüs Glaser — 9 mr.
- (230.) *Item* Casper Johansons frow — 9 mr.
- (231.) *Item* Casper Johanson — 9 mr.
- (232.) *Item* her Eüerdtkampferbeck — 9 mr.
- (233.) *Item* Hans Rosen frow — 9 mr.
- (234.) *Item* Claüs Düue — 27 mr.
- (235.) *Item* des Kannengeters frow — 49 mr.
- (236.) *Item* Adam Kostersehe —
- (237.) *Item* Jacob Petsche — 49 mr.
- (238.) *Item* de Schiltsche — 9 mr.
- (239.) *Item* Mattis Witt — 9 mr.
- (240.) *Item* Eyne Haue Jüngfer — 9 mr.
- (241.) *Item* Lorentz Techel — 9 mr.
- (242.) *Item* de Bokebindersche — 9 mr.
- (243.) *Item* Rades Timmermansche — 49 mr.
- (244.) *Item* Thomas Eckschen maget — 29 mr.
- (245.) *Item* de Frow Hastüersche — 9 mr.
- (246.) *Item* Bartholomæus Orgelmaker — 9 mr.
- (247.) *Item* Eÿn Kloster Jüngfer — 18 mr.
- (248.) *Item* Simon van Teensche — 9 mr.
- (249.) *Item* de Schwarthouessche — 9 mr.
- (250.) *Item* Matz Kedenmakers Kindt — 12 mr.
- (251.) *Item* Euerdt Arendes — 9 mr.
- (252.) *Item* Berendt Düue — 27 mr.
- (253.) *Item* Eÿn Kloster Jüngfer — 9 mr.
- (254.) *Item* Detleff Bekeman — 9 mr.
- (255.) *Item* Hertwich Zandersche — 49 mr.
- (256.) *Item* Fredrich Schlegelsche — 9 mr.
- (257.) *Item* Hans Tippels Jünge — 9 mr.
- (258.) *Item* Henselin balbers kindt — 12 mr.

fol. 8v

- (259.) *Item* Tÿl Kort — 9 mr.
- (260.) *Item* Seüerÿn Korsners Kindt — 12 mr.
- (261.) *Item* Eüerdtk Rothgerschen dochter — 9 mr.
- (262.) *Item* Hinrich Landingsche — 9 mr.
- (263.) *Item* Hinrich Bahr — 9 mr.

Summa 549 mr.

fol. 9r

Vthgaue

(264.) Erstlich vor eÿn Iser schüffel tho der Kercken behoff — 5 mr.

(265.) *Item* vor Wÿn 235 mr.

(266.) *Item* vor ablaten — 25 mr.

(267.) *Item* vor Eÿn Lÿspunt Was 80 mr.

(268.) *Item* vor Lichte tho maken 10 mr.

(269.) *Item* dem Koster ein par scho 9 mr. dath he van wegen der orgel gelopen vnd ethwas besturet hefft

Summa 364 mr.

fol. 9v

Des Hilligen geistes kercken rechnung von dem Pastor hern Baltazar Anno 1592 auergefen.

fol. 10 r

Entfangk des Klockengeldes thom hilligen geÿste Anno 1593

- (270.) Erstlich Arendt Metestaken sÿne frow — 27 mr.
- (271.) *Item* Eüerdtk Rotgerschen dochter — 9 mr.
- (272.) *Item* de Spengelsche — 9 mr.
- (273.) *Item* Claüs Makeprang — 9 mr.
- (274.) *Item* Matz Fischöker — 29 mr.
- (275.) *Item* Andres Lühr — 9 mr.
- (276.) *Item* Steffen Stalmeyster — 9 mr.
- (277.) *Item* Eÿne olde frow vam Adel — 9 mr.
- (278.) *Item* Eÿner der gerichtet Wardt — 29 mr.
- (279.) *Item* Laürentz Techel — 9 mr.
- (280.) *Item* Claüs Düue — 9 mr.
- (281.) *Item* Gerdt Recke — 9 mr.
- (282.) *Item* de olde Wardissche — 49 mr.
- (283.) *Item* de Spÿkernagelsche — 9 mr.
- (284.) *Item* Victor Rüte — 27 mr.
- (285.) *Item* Hans Wrangel — 18 mr.
- (286.) *Item* Bendicts Beckhüsen kindt — 9 mr.
- (287.) *Item* de olde Loffsche — 9 mr.
- (288.) *Item* de Carÿnsche — 9 mr.
- (289.) *Item* Eÿnes Fischokers kindt — 12 mr.
- (290.) *Item* Jan Kitzsche — 9 mr.
- (291.) *Item* Claüs Korffmakers kindt — 9 mr.
- (292.) *Item* des schwart werüers Kinder — 24 mr.
- (293.) *Item* des Jüngfer scholmeysters kindt —
- (294.) *Item* Hans Tÿren Kindt — 9 mr.
- (295.) *Item* de olde Schinckelsche — 9 mr.

fol. 10v

- (296.) *Item* Gerdt Wyn schencken Kindt — 9 mr.
- (297.) *Item* Lüloff van Tullisel sÿn sohn — 29 mr.

- (298.) *Item* Michel Paulsons frow — 9 mr.
- (299.) *Item* Tomas van Nihat — 49 mr.
- (300.) *Item* Roleff Stür — 9 mr.
- (301.) *Item* Schweder Hodtfiltersche — 9 mr.
- (302.) *Item* Vite Schnidtkersche — 29 mr.
- (303.) *Item* Liborius Mollersche — 9 mr.
- (304.) *Item* de olde Lohnsche — 9 mr.
- (305.) *Item* Zander Schnider — 9 mr.
- (306.) *Item* Eynes Vorkopers Wýff — 49 mr.
- (307.) *Item* des Kosters Kindt —
- (308.) *Item* Hermen Louélinck — 9 mr.
- (309.) *Item* Gerdt Weger —
- (310.) *Item* Euerdt Kramer — 9 mr.
- (311.) *Item* Hans Knipersche — 9 mr.

Summa 614 mr.²⁹

fol. 11r

Vthgaue

- (312.) Erstlich vor Eýne schale vp der Krone tho betern 6 *ferdinck*
- (313.) *Item* vor 1 tonne dünbeer darin de kercken kronen genettet worden — 6 *ferdinck*
- (314.) *Item* vor de dreý kronen in der kercken tho schüren — 32 mr.
- (315.) *Item* dem Nýen Koster tho gots penninck — 8 mr.
- (316.) *Item* vor Wýn Paul Wibbekinck 14 stop — 84 mr.
- (317.) Noch vor 1 stop — 6 mr.
- (318.) Noch her Hermen Timmerman gegeuen vor Wýn tho der Kercken behoff 220 mr. vor 44 stope
- (319.) Noch 45 mr. vor ablaten
- (320.) Noch vor 1 Lyspunt Was 80 mr.
- (321.) Noch vor Was lichte thomaken 11 mr.

Summa 489 mr.³⁰

fol. 11v

Des hilligen Geistes Kercken rechnung von *herrn Baltazar den Pastorn Anno 1593* auergefен.

fol. 12r

Entfangk des Klocken geldes thom hilligen geýste Anno 1594

- (322.) Erstlich Eýn bosman so mith Willem thor Brügge ersteken wordt — 12 mr.
- (323.) *Item* Euerdt Meex — 27 mr.
- (324.) *Item* Hans Týr — 9 mr.
- (325.) *Item* Michel Schwaben Kindt — 12 mr.
- (326.) *Item* Jochim Kock — 9 mr.
- (327.) *Item* her Jochim pastor —
- (328.) *Item* Berendt Becker — 9 mr.
- (329.) *Item* Hans Keýser — 29 mr.
- (330.) *Item* Reynoldt Weýderlinck —
- (331.) *Item* Dauidt thor Harsche — 9 mr.
- (332.) *Item* des Doctors Kindt — 9 mr.
- (333.) *Item* Otto Mandagessche — 9 mr.
- (334.) *Item* Cordt Wibbekinck — 9 mr.
- (335.) *Item* Peter Wachtmeyster —
- (336.) *Item* Hinrich Korsners Kindt — 12 mr.
- (337.) *Item* Eýn Kindt vth Spikernagels hüse — 12 mr.
- (338.) *Item* Jost thor Hakesche — 9 mr.
- (339.) *Item* Bartelt Bade — 9 mr.

Summa 185 mr.³¹

fol. 13r

Vthgaue Anno 1594

- (340.) Erstlich vor Schwynsflomen thom Seýer — 4 mr.
- (341.) Noch vor Wýn tho der Kercken behoff Paul Wibbekinck gegeuen vor acht vnd twintichste halff stop — 165 mr.
- (342.) Noch vor ½ stop 3 mr.
- (343.) Noch vor oblaten 43 mr.
- (344.) Noch vor 1 lyspunt was 80 mr.

Summa 295 mr.

(345.) Van her Hermen Timmerman wýn tho der Kercken behoff gehalet 25 stope tho borge de betalinge mach he vam Radthuse forderen.

fol. 13v

Des hilligen Geistes Kercken rechnung von dem *pastorn her Baltazar vbergeben, Anno 1594*. Vf disse rekenshop Pastor ausgelegt 15 mr. vnd blift schuldig *herrn Hermen Timmerman* an von wegen .... – 100 mr.
De laste Heýlig geste rechnung dýth von 1594.

²⁹ Summa 592 mr. on maha kriipsutatud.

³⁰ Järgnevalt maha kriipsutatud – Van her Hermen Timmerman Wyn tho der Kercken behoff gehalet.

³¹ Järgnev fol. 12v on tühi.